

Неофіційний переклад на українську мову
Страсбург, 1 березня 2002 р.

Консультативний комітет щодо Рамкової Конвенції з питань захисту національних меншин

Висновки щодо України

Зміст:

- I. Підготовка наданих висновків.
- II. Загальні зауваження.
- III. Спеціальні коментарі по відношенню до статей 1-19.
- IV. Головні висновки та коментарі
- V. Заключні зауваження.

I. ПІДГОТОВКА НАДАНИХ ВИСНОВКІВ

1. Україна повинна була надати звіт 1 травня 1999 року, він був отриманий 2 листопада 1999 року, Консультативний Комітет розпочав вивчення державного звіту на 6 засіданні, 22-24 листопада 1999 р.
2. У контексті цього вивчення Консультативний Комітет визначив ряд пунктів, з яких він хотів би отримати повнішу інформацію. Запитальник було надіслано урядовим структурам 18 вересня 2001 року. Відповідь Уряду на цей запитальник була отримана 24 січня 2002 року.
3. Пізніше у відповідь на запрошення Уряду України та відповідно до Правил 32 Резолюції Комітету міністрів (97) 10 делегація Консультативного Комітету відвідала Україну з 4 по 7 грудня 2001 року з метою отримання додаткової інформації від представників Уряду, неурядових організацій та з інших незалежних джерел, про виконання Рамкової Конвенції. У процесі підготовки цих висновків Консультативний Комітет також вивчав письмові матеріали, що були надані різними органами Ради Європи, іншими міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та іншими джерелами.
4. Консультативний Комітет затвердив ці висновки на 13 засіданні 1-го березня 2002 року та вирішив передати їх Комітету міністрів.
5. Ці висновки надіслані відповідно до Статті 26 (1) Рамкової Конвенції, згідно з якою оцінюючи заходи, вжиті країнами в процесі втілення принципів Рамкової Конвенції "Консультативний Комітет повинен допомагати Комітету Міністри", а також відповідно до правила 23 Резолюції (97) 10 Комітету міністрів "Консультативний Комітет повинен розглянути державні звіти та передати свої висновки до Комітету міністрів".

II. ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАЖЕННЯ

6. Консультативний Комітет зазначає, що державний звіт дає огляд основних аспектів законодавства щодо захисту нацменшин. Однак, інформація про практичні заходи обмежена.
7. Консультативний Комітет отримав все ж таки більш повну картину ситуації через письмову відповідь Уряду на запитальник Консультативного Комітету та через згаданий вище візит до України. Консультативний Комітет вважає, що візит, організований за запрошенням Уряду України, забезпечив прекрасну можливість прямого діалогу з різними

джерелами інформації. Додаткова інформація, яку надали Уряд та інші джерела, включно представники нацменшин, була найбільш цінна, особливо відносно запровадження відповідних норм до практики.

8. Консультативний Комітет жалкує, що при підготовці державного звіту Уряд не провів належних консультацій з представниками нацменшин або іншими представниками суспільства. Консультативний Комітет також отримав повідомлення, що представники неурядових організацій, особливо місцевого рівня, не мали доступу до підготовки державного звіту, і навіть не всі з них знали про Рамкову Конвенцію та механізм моніторингу.

9. Консультативний Комітет закликає Уряд вживати подальших заходів по покращанню обізнаності про Рамкову Конвенцію, про її пояснювальний меморандум та про правила моніторингу на міжнародному рівні, включно про публікацію та розповсюдження державного звіту та інших відповідних документів.

10. Наступна частина висновків присвячена ряду статей, і базується на інформації, яка є в його розпорядженні. Консультативний Комітет бажав би зазначити, що виконання статті з якогось питання не повинне бути приводом до будь-яких специфічних спостережень. Консультативний Комітет бажає прояснити, щоб це твердження не розумілося як таке, що сигналізує про те, що адекватні заходи вже вжиті, і що зусилля у цьому напрямку слід зменшити або навіть припинити. Насправді, Консультативний Комітет вважає, що природа обов'язковості Рамкової Конвенції вимагає послідовних та тривалих зусиль з боку влади по виявленню поваги до принципів Рамкової Конвенції та досягненню цілей Рамкової Конвенції. Крім того, певний стан справ у світлі нещодавнього набрання чинності Рамковою Конвенцією може вважатися прийнятним на цій стадії, але на більш пізніх стадіях моніторингу вважатися таким вже не буде. І, можливо, питання та явища, які на цій стадії можуть вважатися не дуже важливими, виявляться згодом недооціненими.

III. СПЕЦІАЛЬНІ КОМЕНТАРІ ВІДНОСНО СТАТЕЙ 1-19

Стаття 1

11. Консультативний Комітет зазначає, що Україна ратифікувала велику кількість відповідних міжнародних документів. Базуючись на документах, що є у його розпорядженні, Консультативний Комітет вважає, що виконання цієї статті не викликає потреби у подальшому спостереженні.

Стаття 2

12. Базуючись на інформації, що є у його розпорядженні, Консультативний Комітет вважає, що виконання цієї статті не викликає потреби в спеціальному спостереженні.

Стаття 3

13. Консультативний Комітет підкреслює, що при відсутності дефініції у самій Рамковій Конвенції сторони повинні вивчати сферу використання Рамкової Конвенції у своїй країні. Позиція Уряду України повинна витікати з цього вивчення.

14. Оскільки Консультативний Комітет зазначає, що з одного боку, сторони мають своє розуміння та беруть до уваги специфічні умови, які існують у їхньої країні, з іншого боку, він зазначає, що це повинно відбуватися відповідно до загальних принципів міжнародного права та фундаментальних принципів, викладених у статті 3. Зокрема, він підкреслює, що

Рамкова Конвенція не повинна бути джерелом випадкових або необґрунтованих розбіжностей.

15. Отже, Консультативний Комітет вважає, що частково його обов'язком є вивчення особливих рамок, що надаються виконанню Рамкової Конвенції, з метою попередження випадкових чи необґрунтованих розбіжностей. Більш того, він вважає, що повинен контролювати правильне застосування фундаментальних принципів, наведених у статті 3.

16. Консультативний Комітет зазначає, що Україна не визначила список нацменшин. Державний звіт має на увазі, що на всі 130 "національностей", які проживають в Україні, окрім українців, розповсюджується дія Рамкової Конвенції. У той же час у державному звіті використовується термін "етнографічні (суб-етнічні) групи українців", який не вживається у законодавстві відносно національних меншин, для опису, наприклад, бойків, гуцулів, русинів, не надаючи належної інформації про їх становище і не зазначаючи, чи вважається, що ці особи належать до груп, які знаходяться під захистом Рамкової Конвенції. Консультативному Комітету відомо, що, зокрема, русини прикладали значні зусилля для отримання від Уряду визнання і підтримки їх специфічної ідентичності. Консультативний Комітет вважає, що це заслуговує на увагу, і з приємністю зазначає, що органи влади вжили певних кроків відносно цього питання. Зокрема, Консультативний Комітет вітає той факт, що на відміну від перепису 1989 року русини та інші "суб-етнічні групи" сприймалися як окрема категорія графи "етнічне походження" під час перепису 2001 року. Визнання їх ідентичності, однак, обмежене: на відміну від 130 інших груп русини та інші 7 "суб-етнічних груп" не будуть визнаватися окремими "національностями" у перепису, а частиною української "національності". Консультативний Комітет все ж таки сподівається, що данні про чисельність категорій населення різного "етнічного походження" також будуть оприлюднені, і, таким чином, результати перепису стануть основою покращання діалогу між особами, які належать до зазначених груп, та представниками влади, включно і з питань про виконання Рамкової Конвенції.

17. Консультативний Комітет зазначає, що певне законодавство відносно національних меншин, а саме Закон про нацменшини, 1992, застосовується тільки до громадян України. Консультативний комітет зазначає, що це обмеження позначається на особах, що належать до груп, про які йдеться у державному звіті, беручи до уваги труднощі, з якими стикаються колишні депортовані у отриманні громадянства України (дивіться також відповідні коментарі до статті 15).

18. Відносно попереднього абзацу Консультативний Комітет вважає, що залишається задача по залученню таких груп до сфери дії Рамкової Конвенції. Консультативний Комітет має думку, що можливо залучення цих груп, включно негромадян, до сфери дії Рамкової Конвенції на постатейній основі. Консультативний Комітет вважає, що владні структури України повинні розглянути це питання шляхом консультацій з зацікавленими групами.

19. Далі Консультативний Комітет зазначає, що у державному звіті говориться про осіб, які належать до груп, що мають сумніви щодо використання до них терміну "національні меншини". Наприклад, це стосується кримських татар, представники яких надають перевагу терміну "корінні народи". Консультативний Комітет поділяє думку, якої дотримуються Уряд та представники кримських татар про те, що визнання групи осіб складовою частиною "корінних народів" не виключає цих осіб з числа тих, хто підпадає під захист Рамкової Конвенції. Цей висновок набуває особливої важливості з огляду на той факт, що, хоча термін "корінний народ" вживається у статті 11 Конституції України, його концепція не розвинута у законодавстві чи практиці України, і не існує законодавчих

гарантій захисту корінних народів у вітчизняному законодавстві.

20. Консультативний Комітет також зазначає, що в Україні існує певне небажання вживати термін "національна меншина" до осіб, які належать до російської меншини. Більш того, слід зазначити, що на додаток до етнічних росіян існує велика кількість етнічних українців, рідною мовою яких є російська мова. Ці фактори слід брати до уваги при виконанні Рамкової Конвенції владою, а також їх слід відобразити у вживаній термінології.

21. Консультативний Комітет відзначає, що в Україні йдуть інтенсивні дебати про взаємовідносини між румунами та молдованами. Консультативний Комітет зазначає, що до цього питання слід підходити з повною повагою до принципів, що містяться у статті 3 Рамкової Конвенції, таким чином, щоб зазначеним особам не нав'язувалась одна чи інша ідентичність. У цьому зв'язку Консультативний Комітет вітає факт, що перепис населення 2001 року визнав обидві ідентичності як рівні.

22. Консультативний Комітет зазначає, що перепис, що проходив у грудні 2001 року, включав обов'язкове питання про "національність/етнічне походження" особи. Розуміючи необхідність мати дані у цій сфері. Консультативний Комітет зазначає право особистості на те, щоб до неї не ставилися як до нацменшини, і це також повинне відноситися до ситуації перепису. Консультативний Комітет вважає, що, якщо форма перепису і містить питання про етнічність, відповідь на це питання повинна бути необов'язковою, і Україна повинна переглянути цю практику.

23. Консультативний Комітет був поінформований про те, що у деяких випадках правозахисні органи збирають інформацію про етнічне походження людини. Наприклад, вони збирають "оперативні дані" про судимості за кримінальні злочини представників деяких національностей. Сюди відноситься кримінальна статистика щодо кримських татар та циган у різних регіонах. Консультативний Комітет дуже турбується відносно цієї ситуації. Консультативний Комітет має думку, що збирання відомостей про особу, яка належить до національної меншини без відповідної згоди та юридичного захисту суперечить статті 3 Рамкової Конвенції. Консультативний Комітет вважає, що буде важливим, якщо Україна перегляне свою практику та надасть належної уваги цьому принципу, коли буде збирати дані у майбутньому.

24. Беручи до уваги зазначене вище, Консультативний Комітет вважає важливим, щоб дані, які були вже зібрані, були захищені відповідно, і щоб дані про етнічність оброблялись таким чином, щоб суб'єкти не ідентифікувалися відповідно до Рекомендацій Комітету міністрів № (97) 18 про захист відомостей про особу, що збираються і обробляються для статистичних цілей. У цьому зв'язку Консультативний Комітет вважає важливим, щоб Україна вжила заходів з покращання законодавства у цій сфері.

25. І нарешті, Консультативний Комітет підкреслює, що, зважаючи на рівність перед законом та рівноправний захист законними засобами, про що говориться у статті 4 Рамкової Конвенції, не повинно бути нерівноцінного ставлення до осіб, що належать до різних національних меншин у питанні збору інформації про етнічність правозахисними органами або іншими органами влади.

Стаття 4

26. Консультативний Комітет зазначає, що існують загальні положення про недискримінацію у Конституції України, а також у новому Кримінальному кодексі, який вступив у дію у вересні 2001 року, але не існує детальних та належних положень у цивільному та адміністративному праві, відносно дискримінації у окремих областях.

Більш того, застосування загальних положень, що існують, наприклад, у Кодексі законів України про працю від 1997 року, розповсюджується тільки на громадян. Консультативний Комітет має думку, що бажано, щоб це законодавство було доопрацьованою з метою забезпечення відповідного захисту осіб від дискримінації і з боку влади, і з боку приватних організацій.

27. Консультативний Комітет зазначає, що положення, яке міститься у статті 24 Конституції, твердить про те, що ніякі привілеї не можуть надаватися через етнічне походження, час від часу використовується у громадських дискусіях як аргумент проти запровадження спеціальних заходів на користь осіб, що належать до нацменшин, з метою запровадження повної та ефективної рівності. Прикладом цього можуть слугувати громадські обговорення виборчих правил, націлених на ефективну участь осіб, що належать до нацменшин, у процесах прийняття рішень. Консультативний Комітет підкреслює, що відповідно до статті 4, параграфа 3 Рамкової Конвенції, такі заходи не повинні вважатися актом дискримінації, і що необхідні кроки по інформуванню офіційних осіб та громадськості взагалі про такі принципи.

28. Відносно практики запровадження антидискримінаційного законодавства Консультативний Комітет зазначає, що офіційні особи, які мають відношення до цього, мають дуже мало інформації. Дивно, що влада не в змозі надати інформацію про кількість та природу пов'язаних з цим випадків. За цих обставин неможливо оцінити ефективність діючого механізму та вивчити, до якої міри виконуються принципи статті 4 Рамкової Конвенції. Тому необхідно інтенсифікувати моніторинг розвитку цієї сфери.

29. Консультативний Комітет зазначає, що особливі труднощі спостерігаються у сфері забезпечення повної та ефективної рівності по відношенню до татар, які продовжують стикатися з труднощами у економічному, соціальному та культурному житті. Консультативний Комітет вважає, що влада повинна продовжувати приділяти значну увагу їх ситуації, включно роботі з покращення законодавства відносно кримських татар та нацменшин в цілому. У цьому контексті Консультативний Комітет вітає прогрес, нещодавно досягнутий у вирішенні проблем, пов'язаних з громадянством, які до недавнього часу становили значну перешкоду у питанні користування повною та ефективною рівністю кримськими татарами та іншими депортованими за радянських часів особами та їхніми нащадками, включно вірменами, болгарами, греками, німцями (далі "колишніми депортованими народами"). Консультативний Комітет підкреслює, що влада Автономної Республіки Крим повинна приділяти все зростаючу увагу кримським татарам та інших колишнім депортованим, зокрема через програми та стратегії, націлені на забезпечення повної та ефективної рівності у різних сферах.

30. Консультативний Комітет вважає, що Україна не змогла забезпечити повну та ефективну рівність між іншим населенням і ромами, і що ситуація з ромами залишається складною у таких сферах як зайнятість та надання житла (дивіться також відповідні статті 15). Ці проблеми ускладнюються незадовільною ситуацією ромів у системі освіти (дивіться відповідні коментарі до статті 12). Консультативний Комітет вважає, що ці питання заслуговують на зростаючу увагу.

31. Консультативний Комітет зазначає, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини вжив декотрих заходів щодо подолання дискримінації щодо циган. Факт, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має наміри продовжувати роботу з захисту нацменшин, вітається як такий, що сприятиме виконанню статті 4 та інших положень Рамкової Конвенції.

Стаття 5

32. Стаття 6 Закону про національні меншини гарантує культурну автономію національним меншинам. Однак це сформульовано в дуже загальній формі, і Консультативний Комітет вважає, що зміст та сфера дії цих положень повинні бути визначеними і розвиненими більш детально. В той же час Консультативний Комітет усвідомлює, що низку практичних заходів вже було здійснено. Консультативний Комітет, зокрема, схвалює фінансову підтримку, яку органи влади надають реалізації проектів стосовно осіб, які належать до національних меншин і прагнуть встановлення та розвитку своєї культури, а також збереження своєї самобутності. Консультативний Комітет наголосив, що кошти, як виділяються Міністерством культури для таких проектів, були збільшені, не зважаючи на фінансові обмеження.

33. З огляду на той факт, що на новий Державний комітет України у справах національностей та міграції було покладено відповідні обов'язки в цій сфері, Консультативний Комітет має надію, що нові повноваження будуть здійснюватися таким чином, щоб забезпечити продовження важливих ініціатив, які вже виконуються.

34. Що стосується методів розподілу фінансової допомоги, Консультативний Комітет вважає важливим участь представників національних меншин в процесі прийняття рішень. Тому цей Комітет сподівається, що ініціативи, наприклад, Міністерства культури для забезпечення такої участі, будуть розвиватися і консолідуватися. Більш того, кінцевий результат повинен забезпечити кращий баланс між розподілом коштів для різних регіонів, при цьому необхідно взяти до уваги кількісний склад малих за чисельністю нацменшин, а також тих, що були виселені з України.

35. Консультативний Комітет зазначив, що загалом дух толерантності і міжетнічного діалогу поширюється в Україні. Однак, полеміка відносно мовних питань стала причиною напруження в Україні і викликала твердження і дії, певних політиків, включно, які суперечать принципам, зазначеним і статті 6 Рамкової Конвенції. Зокрема, маються на увазі дебати навколо української мови та російської мови, а також щодо законодавчих ініціатив в цій сфері. Консультативний Комітет вірить, що позиція та заходи органів влади стосовно мовних питань можуть бути засобом сприяння у ході вирішення цього питання.

36. Консультативний Комітет зазначив з хвилюванням, що відношення суспільства до рома залишається незадовільними, і соціологічні дослідження говорять про те, що упереджене ставлення до рома більш поширене, ніж до осіб, які належать до інших національних меншин. Консультативний Комітет сподівається, що буде корисно намітити подальші ініціативи, які допоможуть налагодити культурний діалог між рома та іншими.

37. Консультативний Комітет звернув увагу на випадки дискримінації і поганого ставлення до рома з боку посадових осіб правоохоронних органів, про що офіційно доповів Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який розглядає претензії громадян до урядових службовців. Це стосується заслужувуючих на довіру звітів про дискримінацію і ворожнечу з боку посадових осіб правоохоронних органів по відношенню до біженців та інших осіб, які прибули в Україну відносно недавно. У зв'язку з цим Консультативний Комітет наголошує, що стаття 6 Рамкової Конвенції має широкі рамки застосування, включаючи також біженців та осіб, які належать до інших груп, які традиційно не населяли відповідну країну. Консультативний Комітет глибоко жалкує, що проявляється деяке небажання правоохоронних структур визнати і розглянути ці проблеми, і це вимагає від органів влади консолідації зусиль на розслідування і переслідування в судовому порядку цих випадків.

38. Консультативний Комітет висловлює жаль з приводу випадків вандалізму у культових

місцях нацменшин в різних частинах України. При цьому визнається, що це не поширений феномен. Консультативний Комітет висловлює побажання, щоб Уряд продовжував приділяти увагу попередженню, а також розслідуванню та переслідуванню в судовому порядку таких випадків. Консультативний Комітет також зазначає, що в Криму спостерігається міжконфесійне напруження, яке заслуговує постійної уваги з боку відповідних органів влади.

39. Стосовно сфери функціонування засобів масової інформації Консультативний Комітет зауважив, що незважаючи на покращення, інформація надається деякими періодичними виданнями таким способом, який посилює стереотипи, що асоціюються з рома, євреями та особами, приналежними до деяких інших нацменшин. В той же час, Консультативний Комітет схвалює факт, що в деяких випадках санкції були застосовані до газет, що публікують антисемітські статті. Консультативний Комітет вважає, що навчання журналістів з метою донесення принципів Рекомендації Комітету міністрів №(97) 21 та сприяння культурі толерантності повинні проводитися масштабніше.

Стаття 7

40. Консультативний Комітет наголошує, що стаття 26 Конституції України гарантує іноземцям та особам без громадянства, які знаходяться на Україні легально, такі ж права та свободи, а також обов'язки, що й громадянам України, за винятком тих, що визначені Конституцією, законами та міжнародними угодами, ратифікованими Україною. В той же час деякі закони, які стосуються прав та свобод, гарантованих статтею 7 Рамкової Конвенції, включаючи свободу вираження, зазвичай відносять "громадян" до суб'єктів прав і свобод. Беручи до відома, що це може впливати на виконання принципів Рамкової Конвенції по відношенню до осіб, які належать до національних меншин, Консультативний Комітет вважає, що використання такого формулювання повинно бути скорочено таким чином, щоб не було неправомірних обмежень в рамках прав і свобод людини.

Стаття 8

41. На основі інформації, яка є в розпорядженні, Консультативний Комітет вважає, що виконання цієї статті не приводить до необхідних результатів (зазначає, однак, що відповідні питання винесені на розгляд згідно зі статтею 6).

42. Стосовно друкованих засобів масової інформації, Консультативний Комітет зазначає, що свобода осіб, які належать до національних меншин, одержувати та передавати інформацію та ідеї рідною мовою без втручання органів влади забезпечується в Україні і гарантується статтею 5 Закону про друковані засоби масової інформації. Значна кількість газет та інших видань публікується мовами національних меншин, хоча фінансові труднощі є головною перепорою для засобів масової інформації багатьох малих та розселених меншин. В той же час, Консультативний Комітет наголошує, що проблеми, пов'язані зі свободою засобів масової інформації, правами та положенням журналістів взагалі можуть також впливати на середовище, що оточує друковані та інші засоби масової інформації, які публікуються особами, що належать до національних меншин. Тому органи влади повинні бути готові до захисту цих прав і свобод та здійснювати відповідні заходи. Консультативний Комітет також підкреслює, що система реєстрації газет та інших друкованих засобів масової інформації повинна повністю захищати свободу преси і не заважати створенню та використанню друкованих видань особами, які належать до національних меншин.

43. Відносно електронних засобів масової інформації Консультативний Комітет зазначає, що стаття 6 Закону про національні меншини забезпечує право особам, які належать до національних меншин, задовольняти потреби в сфері мас медіа. В той же час, стаття 9 закону про теле-радіомовлення оговорює в якості спеціальної умови те, що ТВ- та радіоорганізації будуть працювати офіційною мовою, але "програми, що транслюються на деякі регіони, можуть мовлятися мовою місцевої етнічної меншини в регіони, де національні меншини проживають компактно". Зрозуміло, що Україна може законно вимагати ліцензію на мовлення, і потреба поширювати офіційну мову може бути одним з факторів, на який треба зважати, але повне виключення можливості використання мов національних меншин в суспільній сфері та приватних секторах мовлення не сумісне зі статтею 9 Рамкової Конвенції, беручи до уваги крім іншого загальну кількість населення і той факт, що велика кількість осіб, що належать до національних меншин, проживають за межами компактного поселення.

44. Консультативний Комітет визнає, що на практиці рівень гнучкості відповідає положенню статті 9, щодо мовлення на державному рівні, і як результат мовлення іншими мовами дозволяється до певного ступеня, хоча, якщо це стосується приватного мовлення, не підтримується належним чином відповідними органами влади. Консультативний Комітет вважає важливим максимально гнучко вирішувати ці питання у процесі прийняття поправок до законодавства.

45. Той факт, що ліцензії можуть надаватися для мовлення мовою меншини в регіони, де національні меншини проживають компактно, є позитивним, але нормативне забезпечення не є достатнім для заохочення такого мовлення. Консультативний Комітет далі зазначив, що термін "компактно" не визначений законодавством, і факт законодавчої невизначеності призвів до обережного ставлення органів влади, відповідальних за рішення щодо видачі ліцензій (мається на увазі Національна рада з питань телебачення та радіомовлення).

46. Консультативний Комітет далі зазначив, що при прийнятті рішення щодо видачі ліцензії Національна рада з питань телебачення та радіомовлення встановлює певне мовне обмеження щодо мовлення в різних регіонах, зазначаючи, який процент програм повинен вестися українською мовою. Консультативний Комітет, беручи до уваги зацікавленість осіб, що належать до національних меншин, та той факт, що обмеження доступу можуть викликати порушення прав, передбачених статтею 9 Рамкової Конвенції, вважає, що ця практика потребує уважного вивчення. Більш того, проблемні питання повинні бути чіткіше врегульовані на законодавчому рівні, ніж це зроблено статтею 9 закону про теле-радіомовлення.

47. В зв'язку з цим, Консультативний Комітет вважає, що Україна повинна переглянути положення закону про теле-радіомовлення, які мають відношення до використання мов національних меншин в національному та регіональному мовленні в з тим, щоб забезпечити їх відповідність положенням статті 9 Рамкової Конвенції.

48. Незважаючи на вищезгадані недоліки в законодавстві, Консультативний Комітет вітає той факт, що деякі теле- та радіо- компанії використовують мови національних меншин на регіональному рівні, хоча недостатні ресурси є постійною проблемою. В той же час, є можливості для покращення теле- та радіо- мовлення мовою кримських татар, і Консультативний Комітет, на жаль, одержує повідомлення про те, що час, який надається для мовлення цією мовою, нещодавно зменшено в Криму. В зв'язку з цим Консультативний Комітет також зазначив, що прийом такого мовлення технічно є неможливим в деяких частинах Криму, включаючи деякі поселення кримських татар.

Тому вважає важливим, щоб органи влади збільшили свої зусилля в сприянні доступу меншин до засобів масової інформації, зокрема в Криму.

Стаття 10

49. Консультативний Комітет зазначив, що існуюче законодавство в Україні, зокрема закон про національні меншини та закон про мови, забезпечує право особам, що належать до національних меншин, користуватися своєю мовою усно та письмово. Однак були конкретні ініціативи, особливо на регіональному рівні, щодо запровадження норм, які обмежать це право, включаючи приватну сферу. Це стосується, наприклад, безуспішних намагань місцевої влади Львову ввести обмеження щодо вживання російської мови у 2000 році. Консультативний Комітет наполягає на тому, щоб органи влади забезпечували дотримання цих прав та забезпечили те, щоб жодні ініціативи, котрі не відповідають статті 10 та іншим умовам Рамкової Конвенції, не впроваджувалися.

50. Консультативний Комітет зазначає, що існують ініціативи щодо прийняття нового закону про мови, який покликаний, між іншим, сприяти використанню української мови. У цьому відношенні Консультативний Комітет наголошує, що, в той час, як захист офіційної мови є узаконеним, він повинен здійснюватися у повній відповідності до ст.ст. 10, 11 та інших відповідних положень Рамкової Конвенції.

51. Розглядаючи права осіб, які належать до національних меншин щодо використання своєї мови у стосунках з адміністративними властями, Консультативний Комітет зазначає, що відповідно до ст. 5 закону про мови громадянам надається право звертатися до державних установ "українською чи іншою мовою їх роботи, російською мовою або мовою, прийнятною для сторін". Консультативний Комітет вважає, що ці умови містять довготривалі гарантії щодо імплементації ст.10 параграфу 2 Рамкової Конвенції стосовно осіб, котрі спілкуються російською мовою. Однак, це означає більш обмежені гарантії для осіб, які розмовляють іншими мовами національних меншин. Для них право звертатися до адміністративних органів своїми мовами обмежено умовою – необхідно, щоб ця мова використовувалася в роботі цим органом, або, щоб відповідна посадова особа була згодна розмовляти нею. В той же час, ст. 8 закону про національні меншини та ст.3 закону про мови передбачають, що, як правило, мова меншини може бути використана як робоча мова різними державними органами у місцевостях, де нацменшина складає більшість населення. Отже, юридичний поріг права на використання мови меншини, яка не є російською, при здійсненні контактів з адміністративними органами є дуже високим в порівнянні з положенням ст.10 Рамкової Конвенції, і в значній мірі залежить від рішення відповідних органів влади.

52. Щодо практичних заходів, Консультативний Комітет радий повідомити, що де-факто певні мови меншин, такі як російська, угорська та румунська є прийнятними у спілкуванні з адміністративними органами у більшості муніципалітетів, населених переважно особами, які належать до відповідних національних меншин.

Вищезгаданий правовий поріг створює, однак, перешкоди у більшості регіонів, зокрема, по відношенню до осіб, котрі належать до нацменшин, таких як кримські татари. Вони заселяють певні території у значній кількості, проте, не є достатньо чисельними для утворення більшості у будь-якому муніципалітеті.

53. Беручи до уваги вищенаведені параграфи, Консультативний Комітет вважає, що питання щодо використання мов меншин у спілкуванні з адміністративними органами повинно бути переглянуте в контексті реформи законодавства, яка пов'язана також з ратифікацією Європейської Хартії регіональних мов і мов меншин з огляду на

необхідність оптимізації виконання ст.10 Рамкової Конвенції. Цей перегляд законодавства повинен врахувати досвід, набутий у тих регіонах, де вже на практиці існує можливість звертатися до адміністративних органів мовою національної меншини.

Стаття 11

54. Консультативний Комітет із задоволенням відзначає, що існують законодавчі положення зокрема, в законі про національні меншини та законі про мови, які покликані захистити право осіб, котрі належать до національних меншин щодо використання своїх імен та прізвищ мовою меншини та права на їх офіційне визнання.

55. Однак, Консультативний Комітет має доповіді, в яких висловлюється занепокоєння щодо деяких випадків виправлення відповідно до української версії прізвищ тих осіб, котрі належать до національних меншин. Ці доповіді, зокрема, викликають стурбованість особливо, коли трапляється написання української версії імен в офіційних документах, таких, наприклад, як паспорти, без попереднього погодження з відповідною особою. Консультативний Комітет наполягає на тому, щоб Уряд розглянув існуючу ситуацію та вжив необхідних заходів для виправлення помилок в адміністративній практиці, які, на жаль, ще досі мають місце.

56. Консультативний Комітет усвідомлює свої особливі зобов'язання стосовно раніше депортованих, виходячи з того факту, що оригінальні імена відповідних осіб дуже часто перекручуються під час депортації. Консультативний Комітет нагадує, що відповідно до статті 11 імена осіб, які були примусово змінені, необхідно їх відновити у оригінальній формі. В той же час, визнаючи існування адміністративних та лінгвістичних труднощів, Консультативний Комітет сподівається, що Україна докладе належних зусиль щодо запису імен осіб, які повертаються, якомога ближче до їх оригінальних форм.

57. Консультативний Комітет зазначає, що ст. 38 закону про мови забезпечує можливість використання назву місцевості мовою меншини за умови, якщо вона складає більшість у даній місцевості. Визнаючи, що ці умови дають змогу здійснювати певні позитивні заходи, наприклад, щодо використання назв місцевостей угорською мовою у більшості міст Закарпаття, Консультативний Комітет зазначає, що вимоги щодо чисельності населення створюють перешкоди використанню певних мов меншин в областях традиційного розселення значної кількості осіб, котрі належать до національної меншини. Ця проблема, зокрема, стосується раніше депортованих з Криму, передусім кримських татар. Консультативний Комітет, отже, вважає, що обсяг наведених умов/вимог повинен бути переглянутий в процесі законодавчої реформи.

Стаття 12

58. Консультативний Комітет схвалює те, що українське законодавство, включаючи ст.3 закону про загальну середню освіту, проголошує багатокультурність та взаємоповагу серед етнічних груп як одну з основ освітньої системи, і те, що Міністром освіти виданий підручник з прав людини з розділом, що присвячений правам меншин. Однак, Консультативний Комітет був поінформований, що досі вищезазначені принципи залишаються недостатньо впроваджуваними на практиці та, до того ж, зміст підручника з історії не завжди адекватно відображає роль та позитивний внесок, зроблений національними меншинами.

Беручи до уваги важливість справи, Консультативний Комітет вважає за необхідне, щоб це питання постійно трималося на контролі відповідними органами влади, яким варто було б використовувати принципи, що містяться в Рекомендації Комітету міністрів №15

(2001) щодо викладання історії в Європі в 21ст.

59. Консультативний Комітет зазначає, що були труднощі у забезпеченні належного доступу до підручників для осіб, які належать до національних меншин. Проте, нещодавно, були здійсненні зрушення у цьому напрямку стосовно певних підручників, включаючи книги угорською та румунською мовами. Позитивним є те, що значна кількість підручників мовами меншин видається безкоштовно, хоча так буває не завжди з іншими підручниками в Україні з огляду на існуючі фінансові обмеження. Незважаючи на ці зрушення, доступ до підручників залишається проблемою, зокрема, для кримських татар. Тому Консультативний Комітет вважає за необхідне привернути увагу до існуючих проблем і забезпечити належне фінансування цих заходів.

60. Консультативний Комітет розуміє, що більшість дітей рома не відвідує школи. Це питання потребує посиленої уваги з боку властей, які повинні розробити нові ініціативи у цій сфері відповідно до принципів, викладених в Рекомендації Комітету міністрів № (200) 4 щодо освіти дітей рома в Європі.

61. Стосовно вищої освіти, Консультативний Комітет зазначає, що особи, які належать до румунської меншини, закликали створити полікультурний університет в Чернівецькій області. Консультативний Комітет вважає, що можливість здійснення цих ініціатив повинна розглядатися в діалозі з тими, хто на усіх рівнях уповноважений сприяти рівним можливостям щодо доступу до освіти осіб, котрі належать до румунської та інших меншин.

Стаття 13

Послугуючись поточною інформацією, Консультативний Комітет вважає, що імплементація цієї статті не викличе якихось серйозних зауважень.

Стаття 14

63. Консультативний Комітет, беручи до уваги те, що законодавство, включаючи ст.53 параграф 5 та ст. 25-29 закону про мови, гарантує особам, котрі належать до національних меншин, право на викладання своєю мовою чи на вивчення своєї мови. Комітет вітає ці гарантії, але вони сформульовані в загальних рисах, законодавство з цих питань, не містить вказівок щодо точних кількісних норм або інших вимог щодо запровадження в школі викладання мовою меншини. Консультативний Комітет був поінформований, що подібні вимоги були встановлені листом-інструкцією Міністра освіти від 7 жовтня 1996 року щодо створення класів та груп з викладанням мовою меншини за проханням батьків. Визначено, що групи мають складатися з щонайменше 8-10 учнів в сільських місцевостях та 5 учнів у сільських місцевостях.

З огляду на те, що відповідно до цієї інструкції власті зобов'язані організувати таке навчання, Консультативний Комітет розглядає це зобов'язання як гідну інтерпретацію "достатньої вимоги". Відповідний термін міститься в ст. 14 параграфу 2 Рамкової Конвенції. Однак, Консультативний Комітет вважає, що було б краще закріпити ці норми на законодавчому рівні. В той же час, існує необхідність постійно інформувати цих осіб про існування та зміст вищезгаданих норм з огляду на те, що багато з них не знайомі з цією інструкцією.

64. Стосовно практичного виконання ст. 14 Рамкової Конвенції Консультативний Комітет зазначає, що в останні роки значно зросло викладання українською мовою на усіх рівнях освітньої системи, в той час, як викладання російською мовою зменшилося. Консультативний Комітет погоджується з тим, що реформа в системі навчання мовами

гарантується, зростають вимоги до організації навчання українською мовою. Але система освіти мовами меншин, яка поки забезпечується широкою мережею шкіл з російською мовою викладання, не є повноцінною з огляду на існуючі потреби викладання мовами інших меншин, таких як болгарська та польська.

65. Консультативний Комітет наголошує на тому, що реформа не повинна призвести в результаті до невиправданого обмеженням прав осіб, які належать до національних меншин відповідно до ст. 14 Рамкової Конвенції. Згадувана норма повинна застосовуватися у справедливий спосіб щодо усіх мов меншин, включаючи російську мову та мову інших меншин. Обставиною, яка може ускладнити виконання цього завдання є те, що Кабінет Міністрів України своєю постановою № 1004 від 21 червня 2000 року вніс поправки до "важливих заходів, спрямованих на розвиток та функціонування сучасної української мови" и визначив як одну з своїх цілей приведення мережі закладів дошкільної загальної освіти у відповідність до національного складу населення в регіонах та потреб громадян. Консультативний Комітет вважає, що українські власті повинні враховувати передусім "достатню вимогу" як головний критерій під час запровадження навчання мовою меншини, аніж етнічний склад даного регіону.

66. Консультативний Комітет вважає, що однією із запорок успішного проведення реформи в освітній галузі є узгодження її з Рамковою Конвенцією шляхом проведення інтенсивних консультацій з тими, кого безпосередньо це стосується, включаючи осіб, котрі належать до національних меншин. У цьому відношенні Консультативний Комітет нагадує, що у минулі роки також мала місце розробка реформаторських ініціатив стосовно осіб, які належать до румунської та угорської меншини без проведення належних консультацій. З огляду на це, ми б вітали прагнення властей узяти на себе зобов'язання щодо забезпечення розробки майбутніх ініціатив публічним шляхом.

67. Консультативний Комітет зазначає, що існує особливе занепокоєння щодо виконання ст. 14 Рамкової Конвенції в Криму, де російська мова займає домінуюче положення у більшості шкіл на відміну від обмеженої можливості навчатися мовами інших меншин, а також українською.

Повертаючись до стану раніше депортованих осіб, слід наголосити, що хоча і були здійснені значні кроки щодо запровадження навчання, зокрема кримськотатарською мовою, проте додаткові зобов'язання відносно вирішення цього питання були змінені місцевою владою через економічні причини. Консультативний Комітет розуміє існуючі економічні труднощі, проте наполягає на тому, щоб влада звернула увагу на необхідність виконання вищезгаданих умов щодо запровадження навчання мовою меншини.

68. Консультативний Комітет був поінформований, що місцеві власті в окремих випадках намагалися запровадити навчання мовами меншин, таких як польська, без належного забезпечення кваліфікованими вчителями. В той же час, влада в центрі знала про необхідність вживання адекватних заходів у цьому відношенні. Консультативний Комітет вважає, що це питання заслуговує на перегляд і, якщо необхідно, слід уважніше поставитися до підготовки вчителів.

Стаття 15

69. Консультативний Комітет повідомляє, що закон про національні меншини містить загальні гарантії щодо права осіб, котрі належать до національних меншин, брати участь в суспільних справах. Ці умови, однак, не завжди послідовно представлені у відповідній ділянці законодавства. У цьому зв'язку, Консультативний Комітет відзначає, що ст. 7 параграф 1 і 2 закону про вибори народних депутатів 1997-го року встановив спеціальну

процедуру, спрямовану на захист національних меншин в контексті, визначеному конституційними межами. Консультативний Комітет зазначає, що ці умови були прийнятними, проте вони не завжди ефективно виконувалися на практиці. Крім того, на жаль, ці умови не відображені в новому законі про вибори, прийнятому в 2001 році. Це, у свою чергу, створює перешкоди на шляху нормативного захисту національних меншин в Україні. Консультативний Комітет сподівається, що ідея відображена в цих попередньо визначених положеннях, буде врахована в адміністративній практиці, а тому влада повинна повторно розглянути можливість запровадження їх в законодавстві.

70. Щодо практичних заходів, то Консультативний Комітет зазначає, що в національному Парламенті представлена значна кількість осіб, які належать до національних меншин, що важливість питань, які стосуються національних меншин усвідомлюється на рівні комітетів Парламенту. Натомість, маємо зовсім іншу ситуацію в Автономній Республіці Крим, де представленість національних меншин в законодавчій сфері залишається відкритим питанням. В 1994 році кримські татари отримали місця в законодавчих органах, але існуюче законодавство не забезпечує подібних гарантій, і як результат їхня (кримських татар) присутність там значно зменшилась. Консультативний Комітет вважає ситуацію, що склалася, незадовільною. З огляду на це, ми раді повідомити, що питання щодо збільшення представництва кримських татар зараз вивчається. Консультативний Комітет надає цьому неабиякої важливості та сподівається, що подібні зусилля завершаться ефективною участю кримських татар та іншого населення Криму у виборчих органах.

71. Консультативний Комітет повідомляє, що державна установа, котра займається справами національних меншин в Україні, зазнавала постійних змін в останні роки. Це мало негативний вплив на ефективність та послідовність роботи згаданого органу і, зокрема, позначилося на наданні притулку особам, які належать до національних меншин. Консультативний Комітет сподівається, що останні зміни, передусім створення Державного комітету України у справах національностей та міграції президентським Указом від 13 вересня 2001 року, буде сприяти консолідації даної структури та покращенню її методів роботи з максимальним рівнем участі осіб, які належать до національних меншин, та їх об'єднань.

72. Консультативний Комітет вважає, що створення Ради представників громадських організації національних меншин при Президенті України продемонструвало необхідність проведення консультацій з національними меншинами. Однак, цей орган скликається дуже рідко, до того ж утворює форум для ведення постійних консультацій та діалогу з питань, що стосуються національних меншин. Отже, Консультативний Комітет вважає за потрібне, щоб методи роботи вищезгаданого органу були переглянуті або був створений новий орган з метою покращення механізму подібних консультацій та діалогу. У цьому відношенні, влада повинна використати позитивний досвід отриманий під час роботи Ради представників кримських татар. Цей орган, створений згідно із президентським Указом в травні 1999 року, зарекомендував себе добре організованим форумом для обговорення питань, які стосуються кримських татар, однак багато пропозицій, розроблених в межах цієї організації, ще потребують своєї реалізації.

73. Консультативний Комітет із занепокоєнням повідомляє, що зберігається прогалина стосовно ефективної участі осіб, які належать до національних меншин, в економічній діяльності, зокрема це стосується їхнього доступу до ринку робочої сили. В той же час, визнаючи, що безробіття є проблемою, яка значно позначається на суспільстві, виявляється, що велика частка безробітних залишається саме серед осіб, які

представляють національні меншини. Це частково стосується того факту, що значна кількість осіб, які належать до національних меншин, сконцентрована на територіях, позначених особливими економічними труднощами, таких, наприклад, як Закарпаття. Консультативний Комітет вітає ініціативи, які вже розпочав здійснювати Уряд щодо вивчення цього явища, вважаючи, що ці ініціативи повинні провадитися рішуче та послідовно (див. також відповідні коментарі в ст.4). У цьому відношенні Консультативний Комітет наголошує на важливості збору достовірної інформації, заснованої на вікових показниках, статевій приналежності та місці поселення для більш ефективного моніторингу щодо розвитку в цій сфері.

74. Відносно Криму Консультативний Комітет зазначає, що серед кримських татар існує дуже високий рівень безробіття. Крім того, одним із ключових факторів в процесі забезпечення ефективної участі раніше депортованих осіб в культурному, соціальному та економічному житті виступає питання доступу до землі. З огляду на це, було б бажано, щоб влада здійснила перегляд існуючої ситуації з метою вироблення механізмів належного розв'язання цього питання, максимально захищаючи права згаданих осіб.

75. Консультативний Комітет вітає рішення Конституційного Суду, прийняте в листопаді 2001 року щодо скасування системи прописки як неконституційної. Ця система зобов'язувала людей отримувати у місцевої влади дозвіл на проживання для того, щоб повністю користуватися правами у різних сферах діяльності, таких як зайнятість та освіта, зокрема.

Стаття 16

76. Базуючись на інформації, що зараз знаходиться в його розпорядженні, Консультативний Комітет вважає, що виконання цієї статті не викликає будь-яких зауважень.

Стаття 17

77. Консультативний Комітет зазначає, що запровадження візових вимог сусідніми з Україною державами, спричинює перешкоди для осіб, які належать до національних меншин. Консультативним Комітет підтримує зусилля України щодо запевнення їхніх сусідів про те, що ці візові вимоги повинні здійснюються у спосіб, який не спричинить невинуваті обмеження щодо права осіб, котрі належать до національних меншин, на встановлення та підтримку закордонних контактів.

78. Консультативний Комітет розглянув проблеми, що стосуються студентських проїзних документів осіб румунської меншини, які бажають навчатися в університетах Румунії. Виявляється, що багатьом з них було відмовлено у доступі до цієї можливості через встановлену квоту для подібної категорії студентів. Отже, Консультативний Комітет радий повідомити про те, що українська влада вивчає ці питання, і він сподівається на їх повне розв'язання відповідно до ст.17.

Стаття 18

79. Консультативний Комітет вітає той факт, що Україна приєдналася до частини договорів та культурних угод, що стосуються питань захисту осіб, які належать до національних меншин, і те, що були створені з Німеччиною, Угорщиною Румунією, Словаччиною двосторонні комісії для координації виконання цих угод.

Стаття 19

80. Базуючись на інформації, що зараз знаходиться в його розпорядженні, Консультативний Комітет вважає, що виконання цієї статті не викликає будь-яких зауважень.

IV. ГОЛОВНІ ВИСНОВКИ ТА КОМЕНТАРІ КОНСУЛЬТАТИВНОГО КОМІТЕТУ

81. Консультативний Комітет переконаний, що головні висновки та коментарі, викладені нижче, допоможуть у тривалому діалозі між Урядом та національними меншинами, якому Консультативний Комітет готовий сприяти.

До статті 3

82. Консультативний Комітет вважає, що варто визначити шляхи та засоби розповсюдження на осіб, котрі належать до інших національних груп, Рамкової Конвенції на постатейній основі та, що Україні слід розглянути ці питання разом з тими, хто до нього причетний.

83. Консультативний Комітет вважає, що опитування, проведене на основі перепису у грудні 2001 року, містить обов'язкове питання до особи - "національність/етнічне походження", яке не узгоджується з статтею 3 Рамкової Конвенції. Він переконаний, що Україна має переглянути цю практику для того, щоб подібні питання зробити необов'язковими.

84. Консультативний Комітет вважає, що працівники органів внутрішніх справ збирають інформацію про етнічну приналежність особи у спосіб, який суперечить Рамковій Конвенції. Він переконаний, що Україна повинна переглянути подібну практику для того, щоб забезпечити її повну відповідність принципами, викладеними в ст.3 Рамкової Конвенції.

До статті 4

85. Консультативний Комітет вважає, що у цивільному чи адміністративному праві України не існує деталізованих та загальних норм щодо дискримінації у певних галузях, та переконаний, що Україна має розвивати подібне законодавство з метою всебічного захисту осіб від дискримінації як з боку державної влади, так і з боку приватних установ.

86. Консультативний Комітет обізнаний, що урядовці володіють досить обмеженою інформацією про заходи, спрямовані на виконання антидискримінаційного законодавства, і вважає, що моніторинг стану розробок в цій сфері повинен проводитися більш інтенсивно.

87. Консультативний Комітет переконаний, що у забезпеченні повної рівності відносно кримських татар та ромів існували проблеми, і вважає, що українська влада має приділити посилену увагу цим питанням.

До статті 5

88. Консультативний Комітет поінформований, що завдання Уряду щодо підтримки національних меншин нещодавно були перерозподілені і вважає, що влада має забезпечити послідовність у виконанні важливих поточних заходів, та що майбутня підтримка повинна здійснюватися на збалансованій основі.

89. Консультативний Комітет обізнаний з тим, що провадяться ініціативи щодо включення національних меншин у процес прийняття рішень стосовно розподілу

фінансової допомоги для проектів, поданих особами, які належать до національних меншин, і вважає, що подібні ініціативи повинні розвиватися та консолідуватися й надалі.

До статті 6

90. Визнаючи, що в Україні в основному панує міжетнічний діалог та дух толерантності, Консультативний Комітет, однак, зазначає, що існуючі дискусії щодо мовного питання спричинювали напругу в суспільстві. Він вважає, що позиція влади, заяви та безпосередні заходи стосовно вирішення мовного питання можуть бути інструментом для вдосконалення оціночного підходу у зазначеному питанні.

91. Консультативний Комітет вважає, що суспільна позиція відносно рома залишається незадовільною, і буде корисно намітити подальші ініціативи, які допоможуть налагодити культурний діалог між ромами та іншими.

92. Консультативний Комітет зауважив про випадки дискримінації і поганого ставлення до рома з боку правоохоронних органів, а також дискримінацію і ворожнечу відносно шукачів притулку та інших осіб, які прибули на Україну нещодавно. Консультативний Комітет вважає, що органи влади повинні направити зусилля на розслідування і переслідування в судовому порядку цих випадків.

93. Консультативний Комітет визнає, що мали місце випадки вандалізму у культових місцях нацменшин, а також є точні дані про міжконфесійне напруження в Криму. Комітет вважає, що органи влади повинні проявляти увагу до цих питань.

94. Консультативний Комітет визнає, що незважаючи на покращання, інформація деякими періодичними виданнями надається таким способом, який посилює стереотипи, що асоціюються з рома, євреями та особами, приналежними до деяких інших меншин. Консультативний Комітет вважає, що навчальна діяльність повинна бути розширена в цій сфері.

До статті 7

95. Консультативний Комітет визнає, що низка законів, які стосуються прав та свобод, гарантованих статтею 7 Рамкової Конвенції, звернені до "громадян" як суб'єктів прав і свобод. Консультативний Комітет вважає, що використання такого формулювання повинно бути переглянуто в процесі вдосконалення законодавства.

До статті 9

96. Консультативний Комітет визнає, що низка газет та інших публікацій друкується мовами національних меншин, але проблеми, які стосуються свободи засобів масової інформації та прав і становища журналістів, можуть впливати на засоби масової інформації національних меншин. Консультативний Комітет вважає, що органи влади повинні бути пильними в захисті прав та свобод стосовно цього питання.

97. Консультативний Комітет зазначає, що закон про теле-, радіо- мовлення скорочує використання мов національних меншин на державному рівні і в приватних секторах мовлення, що не сумісно зі статтею 9 Рамкової Конвенції і забезпечує органам влади, відповідальним за надання ліцензій, свободу дій. Комітет вважає, що Україна повинна переглянути положення відповідного закону щодо скорочення використання мов національних меншин, таким чином, щоб їх уточнити та забезпечити сумісність з принципами статті 9 Рамкової Конвенції.

98. Консультативний Комітет визнає, що деяка кількість радіо- і теле- компаній використовує мови національних меншин на регіональному рівні, але можливість

мовлення мовою кримських татар обмежена. Консультативний Комітет вважає, що органи влади повинні зміцнити свої зусилля для полегшення доступу до засобів масової інформації в Криму.

До статті 10

99. Консультативний Комітет проінформований про існуючі ініціативи щодо прийняття нових правових норм, пов'язаних з використанням мов, та вважає, що Україна повинна забезпечити їх впровадження таким чином, щоб права, визначені статтями 10, 11 та іншими положеннями Рамкової Конвенції, були повністю захищені.

100. Консультативний Комітет визнає, що закон про мови забезпечує далекосяжні гарантії щодо використання російської мови в процесі контактів з органами влади, але натякає на більш обмежені гарантії для осіб, які говорять іншими мовами національних меншин. Комітет вважає, що це питання повинне бути переглянуто в контексті поточної правової реформи з метою прискорення виконання статті 10 Рамкової Конвенції.

101. Консультативний Комітет зазначає, що, не дивлячись на законодавчо закріплені гарантії щодо цієї сфери, надходять повідомлення, що особам, що належать до нацменшин, нав'язуються українські версії імен. Консультативний Комітет вважає, що Уряд повинен контролювати ситуацію та вживати необхідних заходів по усуненню недоліків у адміністративній практиці.

102. Консультативний Комітет знаходить, що норми щодо чисельності населення, яке належить до нацменшин, заважають запровадженню географічних назв мовами нацменшин у тих регіонах, де вони традиційно мешкають. Консультативний Комітет вважає, що деякі положення законодавства повинні бути переглянуті у контексті правової реформи, що зараз відбувається.

До статті 12

103. Консультативний Комітет знаходить, що принципи багатокультурності та взаємоповаги серед етнічних груп не повністю відображені у системі освіти, та вважає, що це питання повинне бути у центрі постійної уваги органів влади, що ним займаються.

104. Консультативний Комітет вважає, що, не зважаючи на покращення у забезпеченні підручниками певних нацменшин, Україна повинна звернути увагу на покращання ситуації у цій сфері.

105. Консультативний Комітет знаходить, що відвідування ромськими дітьми усіх закладів освіти залишається низьким, і вважає, що Україна повинна внести нові ініціативи у цій сфері.

106. Консультативний Комітет зазначає, що особи, що належать до ромської меншини звертались до влади з проханням відкриття багатокультурного університету у Чернівцях, і вважає, що ця ініціатива повинна вирішитися шляхом діалогу зацікавлених сторін.

До статті 14

107. Консультативний Комітет зазначає, що законодавство обмежує введення навчання мовами та вивчення мов нацменшин у школі, хоча такі обмеження вводяться відповідним міністерством. Консультативний Комітет вважає, що на законодавчому рівні слід більш точно оговорити відповідні права.

108. Консультативний Комітет знаходить, що Україна провела реформи у системі освіти мовами нацменшин. Консультативний Комітет вважає, що влада України повинна продовжувати проведення таких реформ, консультиуючись з меншинами, яких це

стосується, і Україна повинна виконувати критерій "нагальної потреби" як головний критерій запровадження навчання мовою нацменшини, а не критерій етнічного складу населення регіону.

До статті 15

109. Консультативний Комітет зазначає, що спеціальні правила, націлені на захист нацменшин у контексті підтягування меж виборчих округів, не збережені у новому законі про вибори, прийнятому у 2001 році. Консультативний Комітет вважає, що ідея, яка містилася у положеннях, що застосовувалися попередньо, повинна братися до уваги у адміністративній практиці, і її потрібно оформити на законодавчому рівні.

110. Консультативний Комітет зазначає, що після скасування резервування місць у законодавчих органах Автономної Республіки Крим присутність кримських татар у зазначених органах значно зменшилась. Консультативний Комітет вважає, що Україна повинна продовжувати діяльність заради покращання цієї ситуації.

111. Консультативний Комітет зазначає, що структура державних органів, які займаються національними меншинами, постійно змінюється і вважає, що Україна повинна забезпечити більш консолідовану структуру та методи роботи з максимальною участю осіб, які належать до нацменшин.

112. Консультативний Комітет знаходить, що недоліки щодо ефективної участі представників національних меншин у економічному житті залишаються, і вважає, що ініціативи Уряду по подоланню цих недоліків повинні просуватися рішучіше.

До статті 17

113. Консультативний Комітет зазначає, що запровадження візового режиму країнами - сусідами України є перешкодою для осіб, що належать до нацменшин. Консультативний Комітет вважає, що Україна повинна вживати заходів для того, щоб візовий режим не був перешкодою для осіб, як належать до нацменшин, у підтриманні ними контактів через кордон.

114. Консультативний Комітет зазначає, що існують проблеми з проїзними документами студентів, які належать до румунської нацменшини і бажають проходити університетське навчання у Румунії. Консультативний Комітет вважає, що Україна повинна продовжувати вивчення цього питання з метою знаходження рішення, яке б повністю співпадало з положеннями статті 17 Рамкової Конвенції.

V. ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ

115. Консультативний Комітет вважає, що заключні зауваження відображають головні положення цих висновків, і тому вони можуть слугувати основою для відповідних висновків та рекомендацій, які будуть прийняті Комітетом міністрів.

116. Стосовно імплементації Рамкової Конвенції Консультативний Комітет вважає, що Україна вжила суттєвих зусиль у галузі запровадження законодавства загального характеру щодо захисту національних меншин. Україна також продемонструвала рішучість по виконанню цих законів, незважаючи на існуючі труднощі.

117. Однак, все ж існують недоліки у законодавстві, які гальмують виконання Рамкової Конвенції, особливо це стосується сфери електронних засобів інформації. Існують певні недоліки у правовому захисті нацменшин, а саме у виборчому законодавстві.

118. По відношенню до практики Консультативний Комітет зазначає, що дух толерантності та міжетнічного діалогу взагалі превалює в Україні, але дискусії з питань мови викликають напругу у суспільстві. З метою зменшення цієї напруги бажано прискорити прийняття відповідного законодавства та практичних ініціатив у цій сфері, які б повністю відповідали Рамковій Конвенції.

119. Пам'ятаючи про повідомлення про дискримінацію осіб, які належать до певних нацменшин таких як роми, Консультативний Комітет вважає важливим, щоб Україна покращила моніторинг цих випадків та відношення до нацменшин з боку правоохоронних та інших органів.

120. Консультативний Комітет вважає, що виконання Рамкової Конвенції відносно кримських татар та інших колишніх депортованих народів щодо їх участі у культурному, громадському та економічному житті не було повністю забезпечено, хоча зростаючі зусилля Уряду України привели до певного покращення у цій сфері.

121. Консультативний Комітет має думку, що виконання Рамкової Конвенції у сфері освіти заслуговує на особливу увагу органів влади країни. Необхідно забезпечити, щоб реформи у цій сфері не призводили до обмеження прав осіб, які належать до нацменшин, отримувати освіту своєю рідною мовою та вивчати свою рідну мову.

Консультативний Комітет вирішив на своєму 12 засіданні 30 листопада 2001 року внести певні зміни до структури свого висновку. Він вирішив припинити практику надавання "Пропозицій для висновків та рекомендацій Комітету Міністрів" (Розділ V у попередніх висновках) та ввести новий розділ IV з назвою "Основні результати вивчення та коментарі Консультативного Комітету". Консультативний Комітет також вирішив надавати свої "Заключні висновки" у Розділі V, а не у Розділі IV. Ці зміни зроблені у світлі рішень із запровадження країнами Рамкової Конвенції, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи у жовтні 2001 року.